

Van Plato tot Marx

Evert Schoorl

L.J. Zimmerman, *Politieke economie van Plato tot Marx*; Groningen: Wolters-Noordhoff, 1987; ISBN 90 01 98480 0.

Met de 'oude Zimmerman' — Geschiedenis van het economisch denken (1e druk 1947) — ben ik opgevoed, evenals vele lichten ekonomen voor en na mij. Met gretige nieuwsgierigheid neem ik dus de 'nieuwe' ter hand: *Politieke economie van Plato tot Marx*. Wat betekent die titel? Het is meer dan een titel, het is tevens een credo. Zimmerman dateert namelijk het einde van de politieke economie rond 1870, dus bij Marx. Heeft hij daarin gelijk?

Natuurlijk niet, kan men zeggen. Er bestaan tijdschriften voor politieke economie, er is een marxistische politieke economie, er is een burgerlijke politieke economie, er is een Nieuwe Politieke Economie. Bestempelde niet J.J. Klant, als erepromotor van J.M. den Uyl, deze als beoefenaar van de ware, dat wil zeggen de politieke economie? Voor een kritiek op Zimmerman doet dit echter niet ter zake. Hij weet dat allemaal best, maar hij wil zijn eigen geschiedenis van de economie schrijven. En dat is voor hem de politieke economie, zoals hij die ziet van Plato tot Marx, toen 'mainstream economics' nog vanzelfsprekend politieke economie was. Ekonomen — amateurs en professionals, een onderscheid dat Zimmerman overigens niet hanteert — moesten hun analyses in gedrags- en beleidsrecepten gieten, anders werden ze simpelweg niet gehoord.

Laten we nu niet denken dat Zimmerman geen sympathie heeft voor de 'vergeten ekonomen' zoals hij ietwat ongelukkig alle in hun tijd niet erkende ekonomen noemt. (Wie zou met hem Gossen een vergeten ekonoom durven noemen?) Voor de Gossens, Cournots en Dupuits heeft hij wel degelijk groot respect. Maar de 'economie pure' of abstracte analyse heeft niet zijn voorkeur — terwijl hij toch auteurs als Ricardo en Walras alle eer geeft. Af en toe is hij dus zijn eigen programma ontrouw. Hij is dan ook niet erg geïnteresseerd in methodologie, "een vrij steriele bezigheid", en vormt daar-

Evert Schoorl is Directeur van de AIO-school, F.E.W. R.U. Groningen

mee een uitzondering op de regel dat de beoefening van de geschiedenis en die van de methodologie van de economie nauw verbonden zijn.

Deze opstelling strookt wel goed met Zimmermans extreem relativistische opvattingen. Hij gelooft niet in eeuwige waarheden, wetten en konstanten. De maatschappijwetenschap economie verandert met de maatschappelijke ontwikkeling: "Er is geen sprake van zich objectief voordoende problemen, doch van subjectief gemaakte." Daarom wordt na het inleidende hoofdstuk één (waarin ik niet begrijp dat het simpelste kringloopschema een 'verdelingsmodel' heet) het tweede gewijd aan fasentheorieën. Niet omdat die steeds juister worden, maar omdat ze zo goed de economische fasen weerspiegelen waarin ze zijn ontstaan.

Pas daarna is er plaats voor tien hoofdstukken min of meer chronologisch overzicht van de ontwikkeling van de economie, van de klassieke en christelijke oudheid tot en met de historische school. Niet minder dan drie daarvan zijn gewijd aan de klassieke economie (zonder de pre-klassieke Smith!), en één aan John Stuart Mill. Die is daarmee de enige auteur die een heel hoofdstuk toebedeeld krijgt. Het socialisme wordt behandeld in twee hoofdstukken: één over utopisch en één over marxistisch socialisme.

Het is moeilijk om samenvattende uitspraken over dit boek te doen zonder de rijkdom en de genuanceerdheid ervan tekort te doen. Maar er lopen een paar rode draden doorheen. De opvallendste daarvan is, dat er voor Zimmerman maar weinig nieuws onder de zon is. Van 'revoluties' in het economisch denken wil hij al helemaal niets weten, en ook verder blijkt bijna alles wat ooit als nieuwe bijdrage of 'wet' van deze of gene is verwelkomd, reeds eerder in één of andere vorm te zijn gedebiteerd.

Deze op zichzelf loffelijke neiging tot relativeren wordt wel eens vermakkelijk. Sommige denkbeelden van Smith en Keynes zijn al bij Xenophon en Aristoteles te vinden. Turgot is de grondlegger van de algemene evenwichtstheorie, en de wet van de afnemende meeropbrengsten hoort op zijn naam te staan. De Wet van Say is eigenlijk de Wet van Mercier de la Rivière. Wat Malthus beweerde, is al bij Hume en Steuart te vinden. De komparatieve kostentheorie is van Torrens en niet van Ricardo (die als monetair theoreticus de mindere is van Thornton). Wirth bepleitte al in 1858 een anticyclische begrotingspolitiek. De 'Robertson lag' is eigenlijk de 'Sismondilag'. Enzovoort.

Toch zit er systeem in deze toeschrijvingen. Zimmerman hecht veel waarde aan inzichten die gebaseerd zijn op levenservaring en kennis van de praktijk van het economisch leven. Daarop gebaseerde uitspraken zijn voor hem ook waardevol als ze niet in een theoretisch kader zijn ingebed — hij betreurt dat tegenwoordig vaak geavanceerde analyse los van praktisch inzicht wordt bedreven. Zo lijkt hij op iemand die het jammer vindt dat met de komst van weersatellieten de weersvoorspellingen van boeren en schippers in onbruik zijn geraakt. Daarom houdt hij een welsprekend pleidooi voor veel oudere auteurs. Dat zijn bij hem onder meer de Engelsen Gregory King (geprezen om zijn inzicht in de hoogte van de prijselasticiteit van graan), Josiah Tucker ("ten onrechte weggemoffeld" ondanks zijn goede kijk op rijke en arme lan-

den) en William Petty. Met de laatste kunnen Cantillon en Steuart gelden als de grondleggers van de economische wetenschap, al is de grootste 18e-eeuwer wellicht Turgot.

Een tweede rode draad is de positieve aandacht voor vredelievende economen. Zimmerman is aardig, want vredelievend en verdraagzaam. Dus staat hij positief tegenover theorieën, geloofsovertuigingen en ideologieën die dat ook zijn. Hij wantrouwt katholicisme, calvinisme en totalitarisme, ook in hun economische gevolgen.

Het militarisme van Adam Smith weegt bij hem bijna even zwaar als diens beweerde gebrek aan oorspronkelijkheid. Maar het is kenmerkend dat aan Smith's economische denkbeelden toch uitgebreid aandacht wordt geschonken — naast lovende woorden voor de volgens Zimmerman wel oorspronkelijke *Theory of Moral Sentiments*. Een even groot bezwaar tegen Malthus als zijn geringe originaliteit is zijn reaktionaire maatschappij-opvatting.

Maar Say en Ricardo zijn vredelievend, dus aardig (om dezelfde reden had Zimmerman ook Pieter de la Court nog wat meer kunnen prijzen). Van hun theorieën wordt een goed verantwoord overzicht gegeven — dat geldt eigenlijk voor alle behandelde auteurs. Toch geeft Zimmerman aan Say volgens mij te veel eer, als hij hem het inzicht in een stijgende marginale-kostenfunctie toeschrijft. In het citaat op p. 246 lees ik niet meer dan: hoe hoger de (gemiddelde) produktiekosten, des te hoger de waarde der produkten. Ook aardig is John Stuart Mill, want behalve een uitnemend en tevens oorspronkelijk codificator van de klassieke economie is hij een warm voorstander van gelijkheid — niet zonder overheidsingrijpen haalbaar. Over het risico van teveel staatsmacht schrijft Zimmerman: "Veel latere socialisten hebben dit gevaar onderschat."

Na de lezenswaardige hoofdstukken over utopisch en marxistisch socialisme doet het laatste hoofdstuk, over de historische school, wat overbodig aan. De auteur gaat daarmee ook buiten de periode die hij wilde beschrijven. Hij had er misschien beter het eerste hoofdstuk van 'Politieke economie na Marx' van kunnen maken. In een korte epiloog probeert Zimmerman het einde van 'zijn' politieke economie mede te verklaren uit de verharding van de politieke strijd die — ook in het parlement — een klassenstrijd wordt. Meer aanvaardbaar lijkt mij de verklaring (die ook bij Zimmerman impliciet aanwezig is) dat een academisch geïnstitutionaliseerde en ook anderszins geprofessionaliseerde economie zich niet meer zo nodig als politieke economie hoefde te verkopen. Marginalisten, mikro-, makro- en monetaire ekonomen konden, als ze dat wilden, voortaan uitsluitend met elkaar debatteren. Politieke economie was niet langer de hoofdstroom van het vak.

Zimmerman heeft een intrigerend boek geschreven. Hij overschat de voorkennis van zijn lezers niet, noch onderschat hij hun intelligentie. Met een minimaal gebruik van wiskunde vertelt hij zijn verhaal. Voor wie het daarmee niet eens is, is het altijd de moeite waard om met hem in discussie te gaan.

Jammer genoeg is de eindkorrektie van het boek niet in overeenstemming geweest met de fraaie uitvoering. Behalve uit storende zetfouten — Lewis

Carrol, arbeiderswaardeleer (bis), S. Baily (bis), Angus Maddison als familielid van James Madison — blijkt dit ook uit een rommelig notenapparaat. Twee pagina's noten zijn dubbel afgedrukt; en de nummering in hoofdstuk 4 slaat ineens twee noten over en klopt verder dus niet. Ook op de literatuurlijst valt wel wat aan te merken. Ondanks deze kleine gebreken wens ik dit boek in veel handen. Het is tezeer een persoonlijke voorkeur om als leerboek te dienen. Maar het kan met vrucht worden gelezen door iedereen die denkt dat de ekonomie alleen een 20e-eeuwse wetenschap is, zoals de meeste politici, spekulanten, yuppies, journalisten en krantelezers. Zij zullen opkijken van de boodschappen voor het heden die Zimmerman — terloops en nooit gezocht — uit de geschiedenis peurt. En voor wie wel beter weet is het de moeite waard om zijn visie aan die van Zimmerman te toetsen. Zijn geschiedenis is ware geschiedenis, want "elke ware geschiedenis is geschiedenis van het heden" (Croce).